

MARKSЫN DOSTY.

(Oçerk)

Mən tələsdən kəşidəram. Anam tərəpimisdır. Səfərdən qələnin çantasına qəz tıqmaq xasiyyətini unutmuydu. Ona əjdəndir qi: okymakdan kəşidəram qıtab və qırlı paltarından başqa nə sevkatə ola bilər.

— «Санысгазын сак олсын. О мәнә һәр сөждір» дејир. Инкиләл рәһбәрләрindən бир нечәсини рәсмینی қәтирmişәм. Нам еһтинал қи онларын қим олдыгуну və nə үсүн рәсмләрү әзіз дүтылдыгуну о кәдәр дә јаксы бilmәјир. Лақин о, евин чәпләк диварларын by рәсмләрлө sevi-nә-sevinә өртәсәқдир. Диварлар хамьрлама və јарышканламаньндан коркарәк қултмәх қәтирmişәм.

Евдә аз олырам. О, ана кәбилә мәнәдән иңцијр:

— Бәсдир бир саат дә чәқил отыр və динчәл дунјанын агзын сән дүзәлтмәјәсәқсән қи, о каралардан нә тарьмань ахь?

Данлајыр, окумак və јазмагыма бә'зән дарајыр; қолтуну алмак үсүн қитабь буқур:

— Јаксы дејирәм ана дә сөһбат елә қәрәқ нә вар нә јок?

— Нә билирәм нә сөһбат еләјим. Мәним сөзүм сәнә нә ләзәт верәсәққи. Анам илә сөһбатимизин сону муһабәсә və қәқимәјә чеврилр. О, агзын асьр отырур, окумьс кәзларын чөк «аг» елдидиқиндән, нишанлыларын койь бәкәсәна қәтдиқиндән езәти сүдү дүз ола кәзән белә иш қөрмәјәсәқиндән» шјәјәтти диллә даньсьр. Бир дә қәүрү қи, мән қитабла мәсгүләм.

— Сөһбатән қиләс тәқулмајыр қи, дејир сөзү сәнә даньсьрәм ахь кыләк асмәјәрсән һеч асма.

О, нә кәдәр қәһнә дунјанын, каранлыкларь ічиндә бөјүмүссә дә јәнә јениләр və јенилқиләлә маракларь, өзүнә јени қәлән һәр сөјин маһијәтини арајыр, һәкикәтини тәрпаға чаһсьр, анламак истәјир. О, қурылтылу və дәһсәтләр инкиләблар, дәјисмәләр, иңиһәләрә ләкејд кәлә бilmәјир, һеч олманә тәһбәл və инстинктив муһабәсәт бәстәјир. Нәр қун, сьяллар иьгьр, елә кәшдәрқан мәнәдән cavab истәјир:

— Ај оғыл by һөқүмәт бир белә пүлы һарадан алыр? А кәдән алым бир белә дә тәқити олар, бир белә дә масьн олар, (трактор) олар, мәқтәб ьсәгьр олар. Паһ-паһ!

By кәдәр қи ьсәк окьивр. буньви ахьгьр нә олацак, һамь кыллүкөү оландә әқиб бисән қим олацак бас?

— Бак ана—дејирәм, әқиб бисән о дәмир инсанлар, масьнлар олацак. Әввәл сән 2 ај қулһә дөјүб бир арсын есчим бир cut corab току-јурдуса, инди 12 јашьнда кәзлар 5 дәккә мәсньн һәрләһәндә јүз corab һазьр олыр. Biz инди әмәқәчиләри истисмардан кьртәрдәгьмьз қи-би агьр зәһмәтдән дә кьртәрә, мәдәниләшдирир, һәјәтньн иңсәлдиргә. Фабрикаларьмьзньн сөкүндә ишчиләр 7 саат ишләјир, кәлән вақтларьн тәрби-лә, окумага, иҗтимаи-мәдәни ишләрә сәғр едирләр.

Мәсмә нәнә өмрүндә әтир сабын қөрмүсүдү-му? Сақина кәлосун бирини ськәһьр о бирини әе-јир. Сән сәһлиқиндә қинодан әл сәмәјирсән. Бьн-лар һамьсьн инкиләбмьзньн, заллиләри, муфтақор-ларь јок етмәқимизин мејвәсидир. Әввәл бир кар-нә јөгүньн чибнә тәқулан қәфинә сәғр олан пьл-лар, иси әмәқ, инди бутун иси və әмәқәчиләрин, хосбәхтльгьна, сағламлигьна, мәнәғәтинә, әе-дир, бьнларь қөрмәқ, дүшүмәқ, бilmәқ ләзъм-дәр ана!...

О, бә'зән дә Сыра һөқүмәтинин чәқәқ, кь-зьлә, һәмзәд қибә мәрәзи арадан қәтүрдүқун-дән ьсәкларьн сөкәлдәгьнә иiddә едәрәқ мар-кәләр:

— Қөрмүсүдү 7 карьн доған иқисини, бирини аңақ сәкляғр, индини ьсәкларь дәшдән бәрқ-дир. Дунән кәбькдән ськән by қун боғазьна кәлстык тәккь дәстәләрә қосьлыр қи пионер... Анам кьзәсьр: «ьсәкларьн хәсхәс тохуму қибә артаманьна» һәм севинир һәм тәсәүүб едир.

Онун бутун марак və тәсәүүблри мәним иңчән өлверисдир, анамь дәјисмәқ үсүн мәнә үсүн вә виситә верир. Сьялларьна мунқун кә-дәр өз дили, әдә һәрәқәтилә cavab верирәм: мән онун һәјәт муәллимләм. Бир қун исдән кәшдәр-қан кәһнә өјемлри алтүндә, дәрүн кәлтык ци-биндән бир гәзетә парчәсь ськәһьр, гәзетәдән сьрдәгь карикәтуралар қәстәрәдә, cavab и-стәјир: бьнлар адамдәрмь? Қуну каралар нејо by қунә дүшүмүшләр?...

— Бәкәрсән ана, by кооператив мүдүрү-дүр. By дә онун қатибидир. Бириси карьн басьр, сәмаәт иәри бьракмајыр, бириси иә мәлләр кәлтыкляјьр евинә әндөдир. Қәүрүсән бак by баләсә дәл кәшдәр. Оисини бьрны қәүрүдүр. Га-зет онларь бьјабьр едир.

Анам сөзүнү қәсир: «Дунја аләм инди окь-дү. Газетчи биди, дунја биди. Онлар јәкин рус-вәј олдылар.» Мән давам едирәм:

Бирини адь Кьрбан о бири дә Велјевдир.

О, дивандан асылмьс, марксьн сақина бә-карәк сорьсыр.

— By қиси қимдир? Нә узун пүрлү қисидир?

— Ана, дејирәм, илқ дәфә «Бутун оқлаларин иөкьсыллар бирләсин!... дөјән қис едүр. (Карл Маркс). О, биз јөкьсылларә аналдық қи, истисмар-чьларь јок етмәқи јаксы қун қәрә бilmәјир.

Онлар алдатарәк бизим карьнмьз иәиләр, пәмьк илә бағьмьз қәсирләр, һәр сөји тәқән, јетрән, бәсәрән фәлә қәндли иқән һеч бир сөјә али сәтмајан дахь о иди. Сән қи қөзүм илә қәүрүсән һань фәлә тидији бөјүк биналардә бир қун һасә-мьс, һань қәндли өз әмәјини өзү јемись?... О, қиси Карл-Маркс бизә бьнларә кәһнәдәр.

Дунјанын јөкьсыллар ону уақдлар қибә сә-вирләр, онун адьньн һамь һөрмәтлә чәқир... Анам она «KARAMASЬ» дејир. Бән бьна дөзәрәм Марксә карьс ондә ојанан тә-вәссөһ, рәғбәт һәләлиқ бәнә бәсдир.

Son zamanlarda, çöcüklerden çok, anama dərş verimər. O, jorğyn jerişi, alcaq boju ilə janybna dərşüb qinoja qedir. Qənc joldaşlarım murqulədjiji halda bani dumsuqləjəraq «ona bak! qor nə edir, a cijərin jansyn!» deju pərdədə qərunən mənfi tiplərə nifrət bəsləjir. O, qərduju inkiləə kəhrəmanlarjyn çəryəntə və təsirlərini əlsr, həttə özündə yuzyn zaman jaşadı. Məqtəblər fabrika zavod qəncəlinin səuqlərlərinə arəbjəram «Balacaların çək bilmişlijinə» həjran kaljır. onda çöcüklək mərəəkə ojanər, qəncələməq istəjir. Deməq olar qı bir necə aj müddətində mən anamı dəjışdirmişəm, ony qerljə cəqən iplər incəlmış, kərjəlmək üzrədər. O, irəli, bəsbə qunəşli bir qələcəjo dogru bəkyr.

Proletar qəncəlinin kərşəsində parlayan jeni, sosializm həjəti, azadlık əlaməti ony kocalmış. bəsbəy bə itirmədəqə olan qəzərlərinə kamasdərmyr. O, by ələmə təqə bəkmək jək içinə qırməq istəjir. O, jeni dərşənyən jeni insanlār cərqəşində qərunməq, galib, əməq qrdylār sərəsəndə dyrmək mərəəkə ilə kəjnəjir. Aqaran tuqlərini qızləməjə, uzundəqi kəcəkə çizqərlərini təsvijə etməjə çəlyəsr. Sanqə o özünü məhəqəm dytarək: «Mundar—olum qəlmə, rədd ol! mən hara, sən hara mən jeni bir ələmə atılmışəm. Mənim həsrətlər, əhlər, aqrslər altındə çurujən azylərlər qəjəjir, onlar uçun bəsbək, həvə, həərəət var mən jaşamək istəjəram. Mənim əməllərim, qəmlərim əhlər kara qunlərimi çək-dək dəncək 14 jaşym var. mən inkiləby kərşəjəm ony kojnyndə istədijim kədar jaşaməlyəm.....»

Bir qun evə kəjdəram, Marksın səqlinin qəncərləryə kərşməz ləntə çəqlimışdir. Anam ony bir işci kədyən kədar səvjəməjə başlamışdyr. Marks adresindən səjləmən səzlərə inənər. zətan o by səzlərin həjəqə və həkətikəti qəruər. O, proletarjətin aktiv həjəqət və jərədəncəlyənyə həmyədan əvvəl qəruən və kijnətləndirən qışijə, bəjəq dəhijə ləjiki qimi bəkməqə çəlyəşənər sərəsəna qədir. Ləqin din bəqlər, anamın qəruş və dərşuncələrdən uzulmənmişdir. O, qəncəliq və həjətyənyən çək hissəsinə jəşəyş kəjəyş ilə qəçirirəq əli ilə çəlyəməz, kolbi ilə qəjələrə, qəzə qərtiməz əlləhlərin ulydyndə bağlənmişdyr. O, əhətiməli qı əməq həkətyəny bir hissəsini də qəjələr jər numajəndələrinə, falçylərə, din xadimlərinə vermış dildə də əlsə «Səadətli» səzlər çəitimışdir. O, qəjələr, mələqlər, əxirət, cənnət həkətkəndə müftəxər aqrzələrdən əldəyş dymənly və kərşəyək təsəvvürləə bir müəjəjən səql də verə bilimər. Bə'zən ony bəjində jənan jeni həjət əlavylər öz bəsbək səcəkləry ilə kəranəyk təsəvvürləri ortur, jək edəcəq halda qərunur...

— Din həkətkəndə by qışi nə dejr bəz?

Mən by sy'ala bərdən cəvəb verməjəm. Anam kə'li cəvəbə mənimsəməq uçun həzər-ləjər, tymarlarjəram.

Çunqə kə'li v əhitjətsəz cəvəb by jeni «dost» ilə Marksın arəsəndə bir «sərinliq» əmələ qətirə bilər.

«Dindən bir xəjir aparan bir jöksyl tənyərsənmy?» deju ələmə syal verimər və dindən fəjdələnanlār səjər həjəyş dillər ilə iti ti ututərem. O, by mələhizələrlə ilə səriqdir. İndi mən ədəsləjəram:

— Tirjəq əsidibənmi?

— Əsitmişəm.

— Necə səjdir?

— Adam kərşydyr, kaxə dəndərir, əldür!

— Hə.. Aj sak ol! bak Marks dejr qı, «din camaətyən tirjəqdir». Qim dinə dytulya tirjəqə dytulan qəli səjdir. Onyən kəzəndəy məllələryn cibində ələcək, çək işləjib əz jəcəcəq və kyp kury kuryjəcəkədyr. Anam Marksın uzunə bəkyr, onyən nə cur «by başda əldyrğyny» və mərtəbəjə çətdəyşy dərşunur. Mən onyən dəlyəncə sadə səzlər jağdərjəram.

— Hələ bir əlim dejr qı, *dini olanın əgib jək, əgib olanın dini jəkdyr*. Lenin joldəş dejr qı, din byrəzəyazjənyən əlində əməqəqləri əzməq uçun bir jərəkdər. Onlar o jərəyş məllələryn, mənbərlərin sıməsəndə itiləjib sızin bəjnyənyəz qəquənə kojyrlar. Ələnə kədar bəjny ərl, zəllil, aciz kəlyər sust qəzərlərinizə məzərlərə, kəbr təprəkləryəna oradan sızə əyləcəq cənnət kəpərləryəna tıqirdiniz...

Anam by səzləri dərşin təəssüflə dinləjir onyən çəhrəsində dəjışijiliq, qəzərləndə şiqəjət işərəsi var. O, əlindəqi corab millərini jərə kəjəjək kəlyər.

— E, a bala nə bilim bir bədbəxt əlməşyək. Siz əkyjyn əqr qunə çəkyən!

***

Anam qəçən il ilq əruyək idə qı, qəzərlərinə oxələjəjək əbəsdənlyə dyrmadə. əgzyəy bəgləmədə dindən və ona bənzər səjlərin tərəqini kəldə, dəşyən ətdə.

O, əz ərzysy üzrə tokəcy kədyənlərə kərşədy fabrikanəy əruyətlysy əndəqə jeni həjət və kuryuly əhəqinə olan mərakəy əksəjəy. kollektiv sosializm əməqi prinsiplərini kəbyəl dejil təbik etməqdədir.

Fabrika kərşəsindən qirəndə ədəyş kərşməz dəskədə qəqərsiniz. Ona kəccə dəseniz əsədy qəjir.

Dəqrydan də sənjəy qədəndən kijnəfəsinə dəjışmiş, illərə işləjib bəmiş kəduylərdən cətin fərkələri O, itəhsəlat plənyə və firka təpsüryəkləryəna istəq və ərəqlə jənanəy. mubərizələrlə ony Lenin firkaşy sbrələrəna arəbyr. By onyən ən bəjuq əzrysy və ən jəqsəq qələbəsidir. Anam uzunu təməmilə qunəşə dogry çəvərmışdir. Qəçmişin kəranəyk və toquntuləryinə kərşə siləhli bir əsəq əlməşdyr. Anam jəyryəcəklər və səhəbələr arəsəndə Marksədan dəmyəsmədən qəçməz. Marksə ələn ixləsyəy bərqəitməq uçun əkyjə bilməşə də onyən qumış jəzlyə cillidi qitəbləryəny həmişə nəzərdə səklər. Toz bəsməqə kəjməz, əziz dytar. Bizə qələn səvədy jəldəslərə xəhış edərəq əkydyb nəticəsinə sorysyby və bə'zərlərin sınısində əzəb səkləjir Ony işci-lər arəsində «Marksın dosty» deju çəyərjərlər.